

100 éve született

KARINTHY FERENC

KARCOLATOK

Ars Poetica

Volt nekem egy kedves tornatanárom, Mikus tanár úr. Igen katonás ember: az első óráját az osztályteremben tartotta, és azzal kezdte, hogy felírta a táblára a parancs meghatározását a régi, első világháborús szabályzatból: „A parancs a csapat által feltétlen engedelmességgel, azonnal, az erők teljes megfeszítésével, minden viszonyok közt stb....”

Azután is szünet nélkül: menetelés, jobbra át, balra át, hátra arc, díszlépés, puska-fogások. Egyszer meg úgy állított föl bennünket, ahogy az ő idejében sorakoztak, majd kiszaladt a tornaterem végébe, ily módon vezényelve: - Fiúk, varázsoljátok vissza az ifjúságomat! Kettős rendek, jobbra át!...

A szernél is feszesen, keményen kellett viselkednünk. Például az úgynevezett plintnél, annál a bőrrrel bevont, összerakható szekrénynél, melyen át kell vetődni: - Fiúk, nem elég ugorni, az még semmi. Ugyanilyen fontos a magatartás a szernél, ez is osztályozva lesz. Tehát: megállsz ötméternyire, merev vigyázzban, szemed se rebben, akkor ballal keményen kilépsz, odafutsz, kihúzod magad, két tenyérrel jó erősen rácsapsz. De ne sajnáld, csattanjon az a bőr, nem a tiéd! Utána lehet ugran...

Egy darabig nézte, aztán arrébb ment, a terem túlsó végébe, a többi fiúhoz, felénk csak fél szemével pillantgatva. Hamarosan rájöttünk: elég, ha feszesen dobbantunk,

odalépünk a plinthez, egy nagyot rácsapunk, hadd szóljon, és utána, mint aki jól végezte dolgát, visszafordulunk. Mikus tanár úr elégedetten hallgatta a csattogtatást, bólogatott is messziről, hogy jól van, nagyon jól. Jött a következő, az is jókorát rácsapott, ment vissza...

Azóta is így áll a kérdés: csattogtatni vagy ugrani?

Még egy Ars Poetica

Kaptunk egy hétvégi beutalót Lillafüredre: az Est-lapok munkatársai és családtagjaik kedveményesen, még ellenszámlára is igénybe vehették a szállodát. Válásos évek voltak s hozzá esős, őszi holtszezon: a hatalmas étteremben minden asztal pompásan megterítve, ezüsttel, porcelánnal, virággal, de rajtunk kívül nem ült senki, a szmokingos zongorista egyedül minket szórakoztatott az ábrándokkal és keringőkkel. Minden halk, fényűző és unalmas volt, a lucskos időben sétálni se lehetett, délután a pincérekkel pingpongoztam, este apám tanítgatott biliárdozni. De gyöngé játékos volt maga is, nem nagy sikerrel gurigáztunk.

Másnap meglátogattuk a környék egyik nevezetességét, a kísérleti haltelepet. Apró medencékben, melyeket a Garadna patak tiszta, hideg vize táplált, úszkáltak a különféle halak, ivadékok; Vásárhelyi bácsi, a telep vezetője megmutogatta, melyik a sebespisztráng, szivárványpisztráng, galóca, pénzes pér. Apámat minden érdekelte, s a térdnadrágos biológus dolgozószobájába is betessékelt bennünket, a sok könyv, iratcsomó, fénykép, üvegedény és számtalan kitömött, meg kalitkába, akváriumba vagy terráriumba fogott eleven állat közé. Búcsúzóul egy különlenyomatú cikkével ajándékozott meg, mely, ha jól emlékszem, az édesvízi rákokkal foglalkozott. Apám egészen felvillanyozódott, s hazafelé ballagva, belelapozva a tanulmányba, lelkesen fejtegette, hogy ez az igazi élet, és hogy ez a Vásárhelyi milyen kitűnő biológus.

Koraérett, szemtelen kamasz voltam, vitára, ellentmondásra mindig kész.

- Honnan tudod megítélni? - kötekedtem. - Hisz nem értesz a biológiához.

- A biológiához nem, de a stílushoz igen - bökött vastag, tömpe ujjával a szöveg-re. - Ide nézz, milyen világosan ír, ennek igaza van. A szemfényvesztőt, svindlert, mellébeszélőt már a stílusán is rajta lehet érni. Aki biztosan tud valamit, többnyire világos és áttetsző.

Bevezetés az erkölcsstanba

Diákkoromban Lellén nyaraltam; este kerékpáron hajtottam hazafelé a keskeny parti úton. Egy főhadnagy jött szembe, fehér extrában, részegen.

- Fene egye meg - mondta -, ez már a huszadik biciklista! - És lelökött.

Egy újítás

Eddig a következő változatokat ismertem: Átalakítás miatt zárva, Leltározás miatt zárva, Áruért mentem, Költözködés miatt zárva, Nyári szünet, Tatarozás miatt zárva, Rögtön jövök stb. Most egy vidéki újításról számolhatok be: szerintem a fővárosban, sőt országosan is alkalmazható.

Reggel óta úton vagyunk, a Duna gőzölög a hőségben, megolvadt az aszfalt, száraz por úszik a levegőben. Szomjasan, éhesen keressük a környék egyetlen vendéglőjét, a Duna-parti halászcárdát, s háromszor is eltévedtünk, míg útbaigazítanak: fehérre meszelt, barátságos épület, a víznél, nyárfák és jegenyék közt, akár egy oázis. De az ajtón vaspánt, vaslakat és tábla: 12-4 közt zárva.

- Miért - kérjük az ott ögyelgő személytől, ki a csárdához tartozónak látszik.
- Ebédszünet miatt.

Őszinteség

Kövezzenek meg: én csak azokat szeretem, akik szembe dicsérnek. Lehetőleg jó hosszan, részletezve, az se baj, ha ismétlésekbe bonyolódva. Viszont a hátam mögött, távollétemben akár szidhatnak is, nem érdekel. A kritikák közül is: a ledorongolókat összetépem, a dicsérőket megőrzöm, dossziéba rakom, rendezgetem, újra s újra elolvasgatom.

Ennek szigorúan filozófiai alapja van, s nem hiúságból, hanem szerénységemből fakad. Hibáimat ugyanis mindenkinél jobban ismerem, semmi szükségem rá, hogy minduntalan az orrom alá dörgöljék őket, a szennyesemben turkáljanak. Erényeimben azonban kételkedem: itt szorulok megerősítésre. Azon meg úgyse lehet segíteni, aki másoktól akarja megtudni a maga gyöngeségeit.

Kellér Dezsőt elfogta egy ismerőse a Körúton:

- Hallottam magát tegnap a színházban.
- No és hogy tetszettem?
- Legyek őszinte? - kérdezte az illető.
- Ne legyen őszinte - felelte Kellér, és továbbment.

Pályakezdés

Először műfordítással próbálkoztam. Kilencéves voltam, s - nem tudván az addigi átültetésekről - Heine Két gránátosára esett választásom. Mikor elkészültem, átnyújtottam apámnak:

Frankhon felé tart két gránátos,
Orosz fogságban voltak,

S midőn elérték az első német várost,
Szomorú fejeik már lógtak...

- Csakugyan? Már lógtak? - örvendezett apám, amikor idáig ért. Már akkor is érzékeny szerző voltam, tüstént visszavettem a kéziratot.

Ezután eredeti költeményekkel kísérleteztem. Lírám már korán pesszimista irányba fordult; A sír című versem első soraira még emlékszem:

Jobb lesz nékem a csendes halál,

Míg most az élet kínja vár.

jobb lesz nékem a sírban heverészni...

- Parancsolj - adtam oda gögösen apámnak.

- Pocsék - adta vissza, miután figyelmesen elolvasta.

Mélyen megbántva vonultam el a gyerekszobába, onnan kiáltottam át:

- Értesz is te az irodalomhoz!

A virtuóz

A kis üdülő kertjébe belép egy hosszú hajú, tagbaszakadt férfi, és fejét a hegedűre szegve, fültépő keservesen játszani kezdi a Szomorú vasárnapot. Tüstént nagyobb összeget gyűjtünk össze a művésznek, azzal a kéréssel, hogy többen alszanak, hagyja abba. De azért, hogy meg ne sértődjék, megkérdezzük:

- Hány éve hegedül?

- Két éve, tisztelettel.

- És azelőtt mit csinált?

- Azelőtt nem hegedültem, kérném.

Mindegy

Mindig áhítattal néztem a sportuszodában Halasy Olivért, a féllábú vízilabdázót, többszörös magyar bajnokot, Európa-bajnokot, olimpiai bajnokot stb. Egy ízben megszólításával tüntetett ki:

- Mi van, kis Kosztolányi? - Zavart tiltakozásomra csak legyintett: - Mindegy, az is egy író.

Legközelebb én szólítottam meg.

- Tiszteletem, Homonnai úr.

Olyan dühös lett, majdnem hozzám vágta a mülábat.

- Nem tudod, hogy Halasynak hívnak?

- Az is egy vízipólózó.

Pipacs

Vajon melyik szerencsétlen pillanatában támadt Törzs Jenőnek az az ötlete, hogy

a balatoni villáját Pipacsnak nevezze el? Még be se költözött, garázda kezek máris R-re javították a P-t: Ripacs, díszelgett az épület homlokzatán. A művész, akire éppenséggel nem illett e gúnynév, Szabó bácsival, a házmesterrel vakartatta le, de másnap reggelre újra odarajzolták az R szárát. Ez így ment heteken át, a végén már a sok vakarástól látszott R betűnek a P. Mi a szomszéd villában nyaraltunk, onnan szemléltük az ingyenes színelőadást.

Ez a Szabó bácsi különben közveszélyes korhely volt, többnyire már délelőtt leszopta magát, ilyenkor legjobb volt menekülni a közeléből. Egyszer, mikor a kertben holtrészegen verte szegény feleségét, Törzs, kábító reggeli köntösében, cigarettázva kilépett a verandára.

- Mi azs, Sabó? Miért veri maga a feleségét?

Szabó bácsi katonásan összevágta a sarkát.

- Nagyságos úr, jelentem alássan, azért verem, mert a ház mozog.

- Nézzse, Sabó, esz a házs azs én házsam, esz a házs nem mozsog - felelte Törzs, és visszament a Ripacsba.

Telefon

A kettős telefonfülkének hátránya, hogy tudom, minden szavam hallják a szomszédos fülkében. Előnye viszont, hogy én is hallok mindent, amit odaát beszélnek. Ezúttal egy fuvolázó, halk férfigangot:

- Halló, te vagy az? Én, igen, én... Nem, nincs semmi újság, csak az, hogy sétáltam itt a parkban, és eszembe jutottál. Hogy mi vagy nekem, mennyire szeretlek...

Halló! Nem hallod? - emeli föl hangját. - Azt mondom, hogy szeretlek, nagyon szeretlek... Halló, rossz ez a telefon, halló!... Azt mondtam: sétáltam itt, és eszembe jutottál... Kérlek, én a kagylóba beszélek, de ez a készülék... - s már rázza, ütögeti.

- Egyszóval csak annyi, hogy rád gondoltam, nem érted? - üvölti, s teli tüdőből a kagylóba fúj. - Szeretlek!... Én vagyok, halló, itt én vagyok, végtelenül szeretlek!...

Hát ez hallatlan!... Annyit akartam mondani, hogy szeretlek, mindenem vagy...

Halló, nem hallod?... - ordítja, és ököllel beleüt a dobozba. - Imádlak, nem érted?...

Dögölj meg! - s lecsapja a kagylót, úgy vágja be maga mögött az üvegajtót, hogy a Janus-arcú fülke megremeg.

Kakaó

A Meinl kirakatában csinos táblácska hirdette: Ma ingyenes kakaókóstoló. Először barátom vette észre; örökké éhes kamaszok voltunk, cél nélkül lődörögtünk a téli utcákon - némi tanácskozás után beléptünk. Az üzletben jó meleg volt, tálcán, ízléses porcelán kancsóban gőzölgött a kakaó, körötte virágos mintájú csészécskék, csészealjok, ezüstkanalak.

- Parancsoljanak, uraim - jött elénk a segéd.

- A kóstoló...
 - Igenis, igenis - és már öntötte is, csudás illatok felhőjében. Lassan, ínycsókára kortyolgattuk: isteni jó volt, édes, forró, sűrű, zamatos. A segéd, tiszte szerint, csak azt várta, mikor nyeljük le az utolsó csöppet.
 - Hogy ízlett? - fordult hozzánk nyájasan; most következett volna a vásárlás.
 - Nem is tudom - feleltem töprengve, vontatottan. - Egy ilyen kis csésze, az ember nem is érzi az ízet... Nem lehetne még eggyel?
 - Kérem - és újra töltött mindkét csészébe. - Nos?
- Barátom kóstolgatta, ízlelgette, arcán furcsa gyanakvással.
- Nincs ebben valami póttanyag?
 - Ugyan.
 - Én mintha olyasmit éreznék...
 - Kérem, az lehetetlen - bizonygatta a segéd. - A legfinomabb minőség, nemes hollandi márká...
 - Nem romolhatott ez meg szállítás közben? - akadékoskodott tovább barátom.
 - Kizárt dolog: nálunk ilyesmi nem fordulhat elő.
 - Hát persze, lehet, hogy tévedek... Szabad lesz talán még egy kicsit?
- A segéd, kissé komoran, harmadszor is megtöltötte a csészéket, mereven figyelte ádámcsutkáinkat.
- Nos, hogy ízlik? - kérdezte, mikor ezt is leöntöttük.
 - Nem ízlik - közöltük végleges ítéletünket, s távoztunk.

Asztmaosztály

A fürdő előcsarnokában számos fekete, aranybetűs tábla tudatja, hol milyen szolgáltatás vehető igénybe. A kadosztályon kádfürdő, a gőzosztályon száraz és nedves gőz, a massage-on masszírozás; továbbá az iszaposztályon iszappakolást kapni, a kvarcosztályon kvarckúrát, a szénsavosztályon szénsavas fürdőt. Legalul a többihez hasonló táblácska: asztmaosztály. Itt nyilván asztmát lehet kapni.

Bejárata előtt annyian várakoznak, sorszámot kell kiadni. Az asztma belégzés útján kerül a vendég szervezetébe: két-három kezelés után már lélegzési zavarok jelentkeznek, sípolás, hörgés. Néhány hetes kúra nyomán köhögőrohamok lépnek fel, főfájás, szorongás, fulladozás, az arc szederjes színt öl. E rohamok később napokig elhúzódhatnak, az érverés gyorsul, a kezelt szürkésfehér köpetet ürít. A továbbiakban esetleg szövődmények is kifejlődhetnek, tüdőtágulás, tüdővízenyő, orrpolip. Voltak panaszok is: nemrég egy vendég ismételt kúrával még egy kis heveny influenzát se tudott szerezni. Az igazgatóság kivizsgálta az esetet, s a belégző készüléken lényeges javításokat eszközöltetett. Azóta kifogástalanul működik, az osztály híre egyre nő: már vidékről, külföldről is látogatják. Állítólag tengerentúli szakemberek is érdeklődnek az eljárás iránt.

Howard

„Körülrohogte” volna, aki azt mondja neki, hogy majdan filológusok dolgozzák fel hagyatékát, diákok választják szakdolgozati témául, és irodalomtörténészek boncolják műveit, megállapítván, hogy „társadalombírálata majd minden regényében megnyilvánul”, hogy Cervanteshez hasonlítják, és az „imperializmus korának tükrözője”-ként méltatják, bár „világszemlélete nem volt következetes”, sok benne az „öszönös elem”. Rejtő, szegény, éppenséggel nem volt irodalomtörténeti jelenség, mikor a siófoki Vitéz penzióban úgy dél felé lejött a szobájából, gyűrött szövetnadrágban és pizsamakabátban: szálas, nyurga, kopaszos alak, feje búbján egy diónyi tipli, valami régi verekedés emléke. Én sokáig nem is tudtam, hogy író, írni sohasem láttam, de még fürödni sem; a délutánt többnyire römizéssel töltötte, az említett öltözékben, este aztán elment a kaszinóba baccaratozni. Igaz, ha épp nem kártyázott, érdekesen, száraz öngúnnal tudott mesélni utazásairól, kalandjairól Afrikában és a marseille-i kikötőben: mi gyerekek kivált szívesen hallgattuk. Erős embernek látszott, akiről el lehetett hinni, hogy helyén a szíve, ha arra kerül a sor. Egy ízben a verekedésnél alkalmazott jó fogások felől faggattam.

- Mit csinálsz, Jenő, ha késsel támadok rád?
- Megfogom a csuklódat, kicsavarom, így - és mutatta is, hogy felszisszentem.
- És ha puskát szegezek a mellednek?
- Bal kézzel félrelököma csövét, jobb tenyeredem élével a karodra ütök, hogy kiejtsd...
- No és ha revolverrel célozlak meg?
- Lábbal hirtelen kirúgom a kezedből, és én kapom el a levegőben.
- És, Jenő, mondd csak... - folytattam az izgalomtól vörösen -, ha tíz méterre állok, hogy ne férhess hozzám, egyik kezemben revolver, a másikban puska... Akkor mit csinálsz?
- Nagyon egyszerű - felelte Rejtő, meg se rezdülve. - Azt mondom: ne hülyéskedj, Cini, odamegyek, elszedem a cuccot, és lekenek egy pofont.

Nosztalgia

- Mágvár...? - fordul hozzánk nyelvünket törve, de ragyogó ábrázattal egy férfi az amszterdami autóbuszon.
- Magyarok - bólogatunk örömmel. - Hát te?
- Én hollandus... De tudom kicsi magyar...
- Hol tanultad?
- Voltam Budapest... Á, gyönyörű város, szép, nagyon szép Budapest! - s arcán előmlik az emlékezés boldogsága.
- És mikor voltál?
- Voltam háborúban, három év... Nagyon szép város!
- Hol laktál? Milyen utca, milyen szálloda?
- Nem utca, nem hotel... Voltam ott internálva. Á, gyönyörű Budapest...

Hymnus, a Magyar nép
Évataros Százaiból.
Ucke. Január. 22.
1823

Isten áld meg a Magyarant
Jó kedvel, bővővel,
Krisztos feléje védő karát
És a küzd ellenővel,
Bal vons a kis négen tép
Hossz rá vig evatendőt,
Megbünhödke már a nép
A múltas & jövendőt!

Öcsintek felhozád
Karpát saent bérre,
Altalad nyent saep karát
Bende gúnánál vére.
I merne dúgnak labjai
Tiszának, Dunának
Tópád hős magyartjai
Élvirágosánál.

Ós Estünk Hunyig mezejin
Cs káláert lengettel,